

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

Librorum De Re Diplomatica Supplementum

Mabillon, Johannes

Luteciae-Parisiorum, 1704

Caput III.

urn:nbn:de:gbv:45:1-3159

CAP. II. sunt testamenta Chrothildis matronæ & Vandemiris optimatis, necnon Agiradi Carnutensis episcopi privilegium, quorum specimina ex authenticis in æs incidi curavimus in libro quinto de re Diplomatica; quale etiam diploma Theoderici regis pro Chramlino Ebredunensi episcopo, ex authentico à me relatum in libro sexto, aliaque id genus non pauca, quæ parum aut nihil ad Dionysianam historiam attinent: sed tanto majoris momenti erant ad exhibendam tum scripturam, tum formulam veterum ejus temporis instrumentorum, quanto magis constabat nullam fingi posse rationem, ob quam à Dionysianis supponi potuissent. Si quis vero eo audaciæ deveniat, ut ea post Dubletum conficta dicere vel suspicari pergat, propterea quod in ejus collectione locum non habeant; hunc tamquam insignis calumniæ reum ad æquos judices provocamus. Næ ille pari modo supposita dicere posset alia posterorum temporum, quæ apud Dubletum non exstant, diplomata & instrumenta, ex quibus tamen complura volumina præter Dubletianum confici possent.

Non tamen insuper habenda hæc Dubleti collectio, ex qua non mediocrem historiæ lucem attulere Carolus Cointius, Girardus à Bosco, aliique eruditi viri, qui res Francicas commentariis illustrarunt. Neque enim viri prudentes existimarunt, propter paucula, id est quinque aut sex interpolata instrumenta, denegandam ceteris fidem, uti nec propter falsas quasdam decretales rejicimus ceteras, nec propter acta spuria vel interpolata martyrum, aliorumque sanctorum, omnia alia reprobamus. Unde violatæ æquitatis omnino rei censendi sunt, qui ob levia quædam quarundam chartarum errata, quæ vel ad rem explicandam, vel ad figendas chronicas notas in veteres tabulas invecata sunt, sacrum locum, Regum nostrorum donis ac cineribus venerabilem, temere falsi crimine infamant, quasi officina sit falsariorum ac falsorum diplomatum; nulla reverentia Regum ac Principum, qui sacrum hunc locum præ ceteris honorarunt, & beneficiis, privilegiisque cumularunt; nullo respectu religiosorum virorum, qui locum istum virtute ac pietate sua olim illustrarunt, illustrantque etiam nunc. At viderint illi quo pacto calumniam suam apud Deum & homines diluant: nobis sat erit ad defensionem innocentiae conscientia, & hominum longe æquiorum testimonium.

CAPUT III.

I. *Membranarum & chartæ Ægyptiacæ durabilitas.* II. *Scriptura Merovingica seu Franco-gallica antiquitas asserta.* III. *Orthographia veterum instrumentorum,* IV. *& stilus.* V. *Vitiosæ orthographiæ & latinitatis exempla.*

I. **Q**uin membranæ sint maxime durabiles, nemo nisi prorsus rei antiquariæ expertus infitari potest, cum infiniti supersint sæculi sexti ac septimi, immo & nonnulli superioris ævi codices, quibus ejus error aut pertinacia revincatur. Huc sufficeret proferre Virgilium bibliothecæ Vaticanæ, qui sæculum quartum videtur superare; & alium regie bibliothecæ paullo inferioris ætatis; necnon ejusdem bibliothecæ Prudentium, qui ad eam ætatem accedit. His adde veteres illos nostræ bibliothecæ codices, superius commemoratos, nimirum Psalterium ipsum sancti Germani, librum Conciliorum, & alios, omnes in membranis exaratos; quibus non paucos addere possem, si in re omnibus rei antiquariæ peritis omnino comperta hæere liceret.

De charta Ægyptiaca, utpote magis caduca & fragili, fundatior potest esse difficultas: sed tamen non desunt antiquissimi libri, quibus ejus, ut ita dicam, durabilitas adstruatur. Et ne longius exempla petam, exstat in bibliotheca regia veterrimus codex in phylira scriptus, Aviti episcopi Viennensis homilias continens, ille ipse scilicet, quo usus est claræ memoriæ Jacobus Sirmundus in iis evulgandis. Vidimus & alios duos ejusdem materiæ codices, ex bibliotheca Petaviana & Phimarconiana, quosdam sancti Augustini sermones continentes, qui ambo annos centum supra mille peritorum judicio attingunt. Ejusdem generis est insignis ac vetustissimus codex Ambrosianæ bibliothecæ, mutilus quidem

quidem, sed multis chartæ Ægyptiacæ foliis constans, quæ quasdam particulas Judaicæ Josephi historiæ continent. Et hæc quidem exempla sufficiunt ad demonstrandam chartæ Ægyptiacæ durabilitatem in vetustis libris.

Non dispar ratio est de antiquis instrumentis, quæ nec tam sæpe teri solent, quam libri; & curiosius passim servantur, quo res familiaris plerisque magis cordi esse solet, quam libri. Iniquior proinde foret, si quis Dionysiani archivi authentica Meroveadum regum, aliorumque ejusdem avi instrumenta in phylira exarata falsi postularet, ea scilicet ratione, quod in materia fragili & minime durabili scripta sint. Neque vero in solo hoc archivo ejus generis monumenta supersunt. Vidimus quippe in Ravennate ecclesia chartas non paucas, in phylira scriptas avo Justiniani imperatoris: vidimus & alias Veronæ in museo illustrissimi Moscardi, ex quibus unum est vetustissimum omnium, quæ quidem umquam in manus nostras venerint, authenticum instrumentum, consulatu Theodosii junioris & Albinus, id est anno cccc xliv. confectum in gratiam cujusdam Sisinnii, cui res suæ à Tranquillo extortæ fuerant, sed per Pyrrhum tribunum jussu imperatoris restitutæ. In eodem museo tria exstant imperatoris hac de re comminatoria, in cortice itidem exarata; sed magis lacera & mutila, quam primum illud instrumentum, cujus exemplum, quale ex fugientibus litteris excipere nobis licuit, in hujus Supplementi Appendice referam. His adde chartam plenariæ securitatis, principatu Justiniani in phylira itidem scriptam, & in bibliotheca regia asservatam, cujus specimen in Appendice exhibendum; adde etiam Vindobonensem ejusdem temporis & materiæ, à me post Lambecium in fine libri quinti de re Diplomatica in æs incisam: quas, uti & præcedentes, si quis pro authenticis non habeat, indignus est qui audiatur, ubi agitur de re antiquaria. Multa alia ejus generis aliis in locis superesse non dubito: qualis est index reliquiarum Romanarum à Gregorio M. ad Theodelindam reginam missus, à V. C. Muratorio nuper editus, quem Mediolani in Septalino museo vidimus.

Hic præterire non possum insigne fragmentum chrysobuli, seu græcæ epistolæ cujusdam Græci imperatoris in phylira exarata. Præclarum hoc monumentum in archivo Dionysiano hæctenus servatur, sed mutilum, quod temerarius quidam nebulo alteri chartæ itidem Ægyptiacæ pro futura olim supposuit, præcisus undique particulis, ut eam alteri superpositæ & agglutinata aptaret. Charta, excepto initio, fere integra, uti & scriptura, in æs à nobis incisa, quam in spatio interlineari communibus litteris græcis reddi curavimus, ut in hujus Supplementi ectypo tertio videre licet. Cynnabari seu minio subscripta est de more Græcorum imperatorum. Consimilem subscriptionem adhibuit Carolus Calvus duobus diplomatibus, quorum alterum sancti Martini Turonensi basilicæ adhuc rex; alterum jam imperator Compendiensi sancti Cornelii ecclesiæ ab ipso constructæ indulgit. quod argumento est, hunc scribendi modum familiarem fuisse imperatoribus Græcis Calvo antiquioribus, qui eorum mores & habitum affectabat. At, quod ad rem nostram in primis facit, ex hoc minime suspecto græcæ epistolæ fragmento corticeo probatur antiquioris chartæ Ægyptiacæ durabilitas, immo & duratio in archivo Dionysiano, etiam post Nortmannorum tempestates, quibus hæc epistola superfuit: cujus scriptura exotica videri possit, si cum illius avi codicibus græcis comparetur. Unde non mirum, si Merovingicorum diplomatum characteres vulgari illius ætatis scripturæ, quæ in vetustis libris latinis deprehenditur, non omnino similes sint.

Certe in consimili charta Ægyptiaca exarata sunt duæ epistolæ, in ipso Dionysiano archivo hæctenus asservatæ, quarum una est Maginarii Dionysiani abbatis Carolino characterē scripta: altera Hadriani papæ I. ad Carolum Magnum de rebus Beneventanis, ad quas componendas Maginarius à Carolo missus fuerat. quæ posterior epistola eodem scripturæ genere, quo Benedicti III. & Nicolai I. diplomata, quorum specimina in libro V. de re Diplomatica^a exhibuimus, id est veteri Langobardico, exarata est. Nemo erit, opinor, tam morosus & iniquus censor, qui conficta putet à Dionysianis tria hæc monumenta, nullius apud eos momenti, nullius commodi: quæ cum Nortmannorum, aliorumque barbarorum cladibus in eorum archivo superfuerint, alia quoque Merovingici temporis instrumenta ibidem superesse potuisse, & re quidem vera superfuisse ac superesse manifeste probant.

Diplom. Supplem.

^a *Diplom. p. 438.*
 & 441.

C

CAP. III.

Ejusdem quoque generis est insigne Ermentrudis matronæ testamentum, caractere Merovingico in phylira itidem exaratum, varias donationes Parisiensibus ecclesiis factas continens, nullas Dionysianis, præter *lectaria duo & vestimenti parvulum*; quæ, opinor, jam pridem vetera & consumta essent; certe non tanti, ut eorum causa his temporibus quisquam falsarius esse velit. Utramque epistolam, quatenus ex evanidis chartæ litteris expiscari nobis licuit, necnon prædictæ Ermentrudis testamentum in Appendice, & quosdam horum trium etiam versus in æs incisos inter specimina inferius referemus.

^a *Diplom. lib. 1.
c. 9. n. 3. & 4.*

^b *Baron. an. 860.*

Ceterum chartam Ægyptiacam in scribendis diplomatibus membranæ ideo præferre solebant principes, quod illa uno tenore in antica, numquam in postica parte exararentur, ut alias ^a à me ostensum est. atque adeo, cum scriptura longius procederet, ampliorem oportebat esse chartam, quæ, non secus ac linea tela, pro libito produci poterat, non ita membrana. Eadem ratione, cum ad principes & illustriores personas epistolæ dirigebantur, charta itidem, non membrana, adhiberi consueverat. Huc spectat Ludovici & Lotharii regum epistola ad Nicolaum I. à Baronio ^b relata, cui *embolum* addunt Gallicani præfules, in quo excusant, quod peculiare ei litteras non scripserint, & quod non in *truncardo juxta morem antiquum, sed in membranis* litteras ad eum scripserint. Emboli verba ipsa huc adscribere juvat. *Pro parvissimo temporis articulo episcopi præfentes epistolam dominorum nostrorum gloriosissimorum regum nostris litteris prosequi non potuimus. Unde etiam actum est, quod non, juxta morem antiquum, in truncardo conscripta cernitur, sed in membranis.* ubi *truncardi* nomine, si quidem hujus loci lectio mendæ expers est, intelligenda charta Ægyptiaca, quæ ex cortice, papyriacæ arboris trunco adhærente, confecta erat.

II. A charta venio ad scripturam, quæ scribendis vetustis instrumentis usui erat. Triplicis ejusmodi scripturæ specimina in libro quinto de re Diplomatica exhibuimus; Italicæ seu Langobardicæ, Franco-gallicæ seu Merovingicæ, & Carolinæ. Addenda fuissent Hispanicæ & Saxonica, si authentica primorum illorum temporum nancisci licuisset. quamquam Saxoniam quodam modo suppleant specimina, quæ ex codicibus manu exaratis in tabella v. protulimus. Unicum Hispanicæ specimen habuimus ex Casæ-Dei tabulario. Italicam veterem refert charta Vindobonensis, quam ex authentico Ravennensis ecclesiæ, velut scripturam incognitam, Lambecius bibliothecæ Cæsareæ tomo II. repræsentavit, & nos ex eo in fine libri quinti. Langobardicam veterem exhibent plurimæ litteræ, quæ authentice asservantur in tabulario ecclesiæ Luccensis & Casinensis, quarum specimina ob temporis brevitatem, dum illic versaremur, eruere nobis haud licuit. Langobardicam vero recentiore, id est sæculi undecimi, speciminum nostrorum tabella quinquagesima-prima ob oculos ponit. Duo alia specimina ejusdem formæ & temporis ex archivo Casinensi religiosus & eruditus vir domnus Erasmus à Caieta, Casinatis monasterii Prior, cum multis aliis monumentis nobis nuperrime communicavit. Merovingicæ scripturæ quatuordecim specimina in prædicto libro quinto exstant, ex authenticis Dionysianis expressa.

Hoc scripturæ genus non modo in quibusdam aliis aliorum locorum authenticis deprehenditur, verum etiam in vetustis ejusdem ævi codicibus. Etsi enim non eadem passim scripturæ forma à librariis illius temporis adhiberetur, quæ à notariis, quod etiam in subsequentibus sæculis observare licet; non desunt tamen codices, qui Merovingicam illam scripturæ formam repræsentant. Ex his unus est codex nostræ Germanensis bibliothecæ, libros Hieronymi & Gennadii de scriptoribus ecclesiasticis continens; alter Jolianus codex Gregorii Turonensis, quorum specimina in tabella vi. libri quinti conspici licet. Eandem adhuc propius repræsentant alii duo codices, unus bibliothecæ regię, jam memoratus, Aviti homilias continens: alter monasterii Luxoviensis, id est, perantiquum Lectionarium Gallicanum, quo usus sum in libro de Liturgia Gallicana. Utriusque specimen hoc loco exhibere juvat. Primum regii codicis, id est Aviti, specimen hic inspice.

scriptura, ut fucum lectoribus facerent. Verum falsariorum mos est, ut potius usitata, quam insolita effingant. Porro barbaricam & lectu difficilem fuisse Meroveadum scripturam sæculi decimi & undecimi sæculi ac subsequen-
 tum temporum hominibus, constat ex vita Beregisi Andaginensis abbatis, & ex chronographo sancti Michaëlis ad Mosam: quorum alter *pro difficultate scripturæ* non facile se penetrasse ait primarias sui monasterii litteras: alter *sine adminiculis rescriptorum* se Wolfoaldi conditoris sui archetypum legere non potuisse asserit: quod hodie quoque non minus molestiæ legere volentibus facessit.

Verum esto, inquis, usitata fuerit apud Meroveadas illa scriptura, annon imitatione à falsariis attingi potuit? Sed vide in quantas ineptias te revolvat ista contradicendi prurigo. His enim argutiis omnium temporum scripturas suspectas reddes, cum nullæ sint, quas vel barbaricas, si tibi cognitæ non sint; vel, si minus insolitæ, à falsariis confictas non dixeris. Sic omnia pro arbitrio vertes & invertes. Verum non ex sola scriptura, sed ex toto, ut jam dixi, omnium accidentium complexu, veterum instrumentorum veritas constat, cujus absolutam ideam numquam perfecte assequetur quivis peritissimus falsarius. Numquam enim mendacium & ars fallendi veritatem perfecte attinget. Piget ad tam ineptas cavillationes descendere: ast eo me redegit asserendæ veritatis necessitas.

Neque porro in solo Dionysiano archivo Merovingicæ ejusmodi scripturæ instrumenta, tametsi longe pauciora, supersunt. Nam, ut quædam mihi nota proferam, in Turo-
 nensi sancti Martini basilica asservatur Ibbonis episcopi privilegium, eodem scripturæ genere exaratum: & præ manibus habemus Adonis abbatis chartam sub Dagoberto III. pro Remensi sancti Remigii basilica. Ad hæc in monasterio sancti Michaëlis ad Mosam habentur primariæ id genus litteræ Wolfoaldi comitis pro constructione monasterii, data Childeberti tertii principatu, quæ archetypa in tam distantibus à se se invicem servata locis, absque ullo compacto edita, exarari non potuere eadem illa scripturæ forma, nisi hæc in publicis instrumentis tum receptissima & usitatissima fuisset. Ceterum privilegium Ibbonis eo majoris est hac in re auctoritatis, quod in eo fiat mentio tum regulæ sancti Benedicti, tum sacri illius loci monachorum. si quidem sancti Benedicti regula regnante Carolo Magno jam illic fere obsoleta erat; ibique monachi, saltem Ludovici Pii principatu, conversi sunt in sæculares canonicos, qui confingendi istius privilegii auctores cum ulla veri similitudine dici non possunt. Hactenus de scriptura.

III. Ad orthographiam veterum illorum diplomatum quod attinet, fateor illam nobis exoticam & barbaram videri: at eam ingenio ejus temporis hominum & moribus accomodatam esse contendo; nec à solis notariis, sed etiam à librariis ejusdem ævi hunc scribendi usum passim usurpatum fuisse, ut veteres illorum temporum codices probant. Neque vero hæc scribendi ratio, quæ fere tota (præter quasdam exoticas voces, illis temporibus & gentibus proprias) in permutatione litterarum consistit, prisca illis latinæ linguæ peritis incognita, aut inusitata erat. Lege Cassiodorum, alioque orthographiæ magistros, & videbis quanta fuerit apud antiquos orthographiæ diversitas. Si mirum tibi videatur, quod illorum diplomatum scriptores passim litteras *e* & *o* in *i* & *u* convertant, ut in his vocibus, *procerebus*, *nus*, aliisque similibus; adi
 Quintilianum^a, omnesque bonæ latinæ auctores, ibique ejus rei exempla invenies. Illic *Hecoba* & *notrix*: illic *Menerva*, & *leber* & *magester*; illic *Alexanter* & *Cassantra*, aliaque similia. Quin etiam Cato^b ille Censorius scripsit *dicem* & *faciem* loco *dicam* & *faciam*; & *sibe* & *quase* scriptum in multorum libris, teste eodem Quintiliano. Denique si vis, consule Columnam rostratam, in qua multæ ejusmodi litterarum permutationes occurrunt. Sed mihi locus cum Quintiliano signare fatis est. *Non enim doceo, sed admoneo docturos.*

At forte non tam te moveat illa litterarum permutatio, quam eorundem notariorum in scribendo inconstantia, qui modo *patrebus*, tum *patribus*; modo *Chaino*, mox *Haino*; modo *Dionysii*, alias *Dionysie* & *Diemensie* scribunt. At mirari desines, si in eadem eaque brevissima inscriptione idem nomen semel cum adspiratione, ac semel absque illa scriptum advertas in sequenti cætypo duplicis inscriptionis, quæ in lapide sepulchrali
 Hilperici,

^a Quintil. l. 1. c. 4.

^b ibid. c. 7.

Hilperici, apud nos, id est in Pratenſi ſancti Germani monaſterio, ante annos ſexa- CAP. III.
ginta reperta fuit, qualis hic ſubjicitur. Sic habebat inſcriptio exterior.

PREREGO ILPERIUS NO AFERANVR HINC OSSAMEA

quæ ſcriptura ſic legenda : *Precor ego Ilpericus, non auferantur hinc offa mea. ſic vero interior: Tempore nullo volo hinc tollantur offa Hilperici.*

TEMPRE NZLOVO HINTOLIANE ROSSA HILPERIE

ubi Hilperici nomen exterius abſque adſpiratione, interius cum adſpiratione ſcriptum vides.

At imperitus erat ille ſculptor : peritiſſimi vero apud Merovingicos reges referendarii, qualis Dado ſeu Audoënus, aliique viri ut illis temporibus doctiſſimi. Quasi vero referendariorum id munus eſſet, ut diplomata propria manu ſcriberent, & non potius notariorum non ita peritorum. Deinde unicuique pro libito fas erat, ejuſmodi litterarum, quæ cognatæ erant, permutatione uti, vel non uti. Denique perinde erat litteræ adſpiranti litteram *c* præponere, vel non. utrobique enim eadem tunc pronuntiatio erat. Sic etiam nunc Itali & Germani *michi* & *nichil* pronuntiant, etiamſi littera *c* adſpiranti non præponatur. Plura hac de re in conſequentibus : hic vero addi poteſt, orthographiam Meroveadum tempore ita corruptam fuiſſe, ut Carolus Magnus ejus emendandæ curam Alcuino commiſerit. quod quidem Alcuinus^a præſtitit, diſcipulos inſuper monens, ut

Per cola diſtinguant proprios & commata verſus,

Et punctos ponant ordine quòſque ſuo.

cum antea uno tenore & ſine ulla diſtinctione verba & verſus deſcriberentur.

IV. Quod ſpectat ſtilum Merovingicorum diplomatum, cum ſcabroſum, & ſalebriſ reſperſum eſſe conſtat. Verum hæc ſalebriæ eorum auctoritati adeo non officiunt, ut contra, ſi deeſſent, ſuſpecta eſſet illorum diplomatum fides. Porro hæc quæ putantur vitia, excuſantur formularum uſu, conſuetudine vulgaris ſermonis, ac ſcribendi ratione. Si formulas illorum temporum conſulas, omnes hanc ſermonis ruſticitatem præ ſe ferunt, nec tamen ſuſpectæ eſſe poſſunt. quippe quæ nihil, quod ad privatorum fortunas ſpectet, nullam aliam vel minimæ ſuſpicionis notam contineant. Præ his omnibus celebriores ſunt Marculfi formulæ, in quibus hanc ſermonis duritiam & ineptam plane ruſticitatem is, qui primus illas in lucem protulit, magnus ille Hieronymus Bignonius animadvertit. Verum tanti viri iudicio facilis Marculfi hac in re deſenſio eſt. *Mores enim illorum temporum etiam ſermonis inculta ruſticitas penitus oſtendit.* Unde idem Bignonius lectorem monet, ne variis ſolæciſmis, qui ſæpius occurrunt, offendatur, ſed ea tribuat Marculfi ætati. quo tempore Gregorius epiſcopus Turonenſis, quamquam haud ineruditus, hiftorici operis initio veniam à lectoribus petit, *ſi aut in litteris, aut in ſyllabis grammaticam artem exceſſerit.* & initio libri primi de gloria Confeſſorum, ſe ſæpius pro masculinis feminina, pro neutris masculina commutaſſe; pro ablativis accuſativa, ruruſum pro accuſativis ablativa poſuiſſe. Quam ob rem Marculfi contextum, prout in authentico exemplari ſcriptus erat, ab ſe editum fuiſſe teſtatur vir clariffimus. Nam ſi ea omnia errata immutanda fuiſſent, *non jam Marculfus, inquit, ſed alius proditurus auctor videretur.* Addit tamen ſe in hujus auctoris editione non parum laboris in perpurgando inſuſſiſſe, nec minus curando, ne quid temere immutaretur : ſed tamen ea, quæ ſcriptorum incuria manifeſto irrepſerant, emendaſſe, dubiè reliquiſſe. In hac porro editione uſum ſe fuiſſe dicit regio exemplari, quo itidem uſus eſt cruditiſſimus Baluzius, cum Marculfi formulas in Capitularium regum noſtrorum

Diplom. Supplem.

D

a V. Alcuin.
ep. 15.

CA P. III. collectione recensuit cum iis etiam erratis, quæ Bignonius scriptorum incuria irrepsisse putavit, & ab se emendata fuisse confitetur.

Possem huc afferre formulas Alamannicas, à Goldasto vulgatas, in quibus idem fere stilus, atque in Marculfianis habetur. Verum proposito nostro magis conveniunt veteres formulæ Andecavenses, quas ex codice Weingartensi post editum opus de re Diplomatica in tomo quarto Analectorum typis committendas curavi. Weingartensis codex, ex quo eas eruimus, exaratus est anno Theoderici regis tertio, quod vel de Theoderico Chlodovei junioris filio, vel de Calensi interpretandum. In his formulis nomen Childeberti regis non semel occurrit, primi an tertii, non liquet. nam Childebertus secundus, Sigiberti filius, Austrasiæ & Burgundiæ rex, Andecavos suæ ditioni subjectos non videtur habuisse. In formula xxxvi. non obscure mentio fit de Britannico & Wasconico bello, quod ad Dagoberti principatum referri potest. Ut ut est, formulæ istæ, Marculfianis saltem æquales, si non eis superiores, eodem omnino stilo & cum iisdem navis conscriptæ sunt; atque adeo aptissimæ ad adstruendam Dionysianorum diplomatum fidem, in quibus idem stilus, eademque formulæ observantur. Ideoque tum ob hanc causam, tum quia multa observatione digna hæc formulæ continent, eas in hujus Supplementi Appendice recudere visum est operæ pretium. Ex his nemo non intelligit, nonnisi inepte Dionysianis diplomatibus opponi posse stilum politiorum sæculi quinti & sexti auctorum, quorum longe dispar & materia, & scribendi ratio erat. His quippe pro regula erant grammaticæ leges: at notariis veteres formulæ, sive Marculfianæ, sive illæ Andecavenses, aut quævis aliæ similes; in quibus vix grammaticalium legum ulla ratio habebatur, prout vulgaris consuetudo latini sermonis, forensive usus tunc exigebat. Quamquam non deerant etiam illis temporibus auctores, qui hæc grammaticalia parum curabant, ut de Gregorio Turonensi modo vidimus. Denique si illa diplomatum vitia expendantur, hæc fere omnia oriuntur ex litterarum cognatarum permutatione, qualem in probatis etiam vetustis auctoribus usui fuisse superius demonstratum est.

V. Antequam hoc caput finio, lubet quædam antiquioris latinitatis exempla in medium afferre, ut, comparatione cum nostris authenticis facta, dispiciat lector, utra latinitas politior fuerit. Una est veterrima inscriptio Romana, ab Hieronymo Alexandro brevi commentario explicata, quæ sic habet.

HONC. OINO. PLOIROME. CONSENTIONT. R
DUONORO. OPTUMO. FUISE. VIRO.
LUCIOM. SCIPIONE. FILIOS. BARBATI.
CONSOL. CENSOR. AIDILIS. HIC. FUET. A
HEC. CEPIT. CORSICA. ALERIAQUE. URBE.
DEDET. TEMPESTATEBUS. AIDE. MERETO.

Hanc vero eximius vir Sirmundus ita legendam censuit:

Hunc unum plurimi consentiunt Romæ

Bonorum optimum fuisse virum

L. Scipionem. Filius Barbati

Consul, censor, adilis hic fuit.

Hic cepit Corsicam, Aleriamque urbem.

Dedit Tempestatibus ædem merito.

ubi vides Tempestatem ædem sacratam, qua de re Ovidius in libro vi. Fastorum, notante Fabretto:

Te quoque, Tempestat, meritam delubra fatemur,

Cum pane est Corsis obruta classis aquis.

Placetne tibi hæc latinitas præ stilo nostrorum authenticorum? Et tamen ita scriptum CAP. III.
fuit in ipsa urbe purioris sermonis. Vis adhuc & aliud posteriorum temporum? Præsto
est epitaphium Victorini pueri, cujus corpus è cæmeterio Cyriaci erutum, pro mar-
tyre venerabilibus Turonica sancti Martini basilicæ canonicis ex dono Alexandri VII.
ab episcopo Heliopolis *De Palu* concessum est cum marmore, cui insculptum est epita-
phium in hunc modum.

FLAVIIS LUPICINO ET IOBI
NO CŌNŌSS̄ VII. IDUS IUNIAS
DECESSET DE SECULUM
PUER VICTORINUS QUI
BIXIT ANNUS XXXVII. M̄ X.
D X. ET CUM UXSORE
FECIT ANUS II. M̄ III
D̄P̄ V. IDUS IUNIAS VENE
MERENTI IN PACE.

Hoc epitaphium convenit anno reparatæ salutis CCC LXVII. quo anno Lupicinus &
Jovinus consules erant. Quis putaret sic tunc temporis scripsisse & locutos fuisse Romanos?

At fortasse exempla è Gallia postulaveris. quamquam permirum esset, Gallos Lati-
nis ipsis, id est Romanis, & rectius scripsisse, & politius. En tibi duo ex Sponio ^a pro-
fero, alterum sæculo quinto, alterum insequenti Lugduni composita: ut ex his appa-
reat, qualis tum orthographia, tum stili polities in ipso Galliarum tunc Athenæo
fuerit. Primum est hujusmodi:

*a Spon. antiq.
Lugd. p. 48. &
74.*

HOC TUMULO QUIESCIT BONE MEMORIUS CESARIUS.
VIXIT ANUS XIII. REQUIBIT IN PACE SUB DIE X.
KAL. DECEMBRIS. ANASTASIO ET RUFO VV. CC.

id est anno Christi cccc xcii. Verum alterum longe magis scabrosum, cujus
hic tenor.

† EPITAPHIUM HUNC Q̄INTUIS *LECTOR BONE RECOR-
DATIONIS AGAPI NEGUCIATORIS MEMBRA QUIESCUNT.
NAM FUIT ISTE STACIO MISERIS ET PORTUS EGINIS OMNEBS
ART̄S *FUIT PRAECIPUAE LOCA S̄CTORUM ADSEDUE ET ELE-
MOSINAM ET ORACIONEM STUDUIT. VIXIT IN PACE
ANN̄S LXXXV. OB. VIII. KAL. APRILIS LXI.
P. C. JUSTIN. INDICT. QUARTA.

** Quod intuis
pro inuieris.*

** Arx.*

Vide quanta in his elegancia, quam insignis orthographia! Et tamen hæc epitaphia
composita fuere temporibus virorum eruditorum, Apollinaris-Sidonii, Cæsarii, Caf-
siodori, aliorumque similibus, qui in litteris floruerunt. Plura id generis ex Grutero
adduci possent: at vereor ne hæc quoque modum excesserint.

Huc multa quoque alia proferri possent argumenta ex variis libris eo tempore scriptis,
quo authentica nostra exarata fuere. In his unus est Ludovici Magni apud Parisios
collegii vetus codex, Fredegarii chronicon ^b continens, in quo non modo scribendi
ratio vitiosissima & inconstantissima est, sed etiam mendosissimus stilius, qualis est
scriptoris subscriptio, cujus hæc tantum verba legi possunt. *Invenit Lucerios presbeter
monacos dom.... tuma.... per ista croneca, & per alia croneca.... quod septaogenta anni
sunt.... sus, quod sextus miliarios.... esse explitos. Computavit ipsos annos in upen.... in
indictione exsiente tertia d.... o quarto Dagoberto regnante.* Hæc sunt illius temporis ele-

*b V. Ruinartii
pref. in Gregor.
Tur. n. 143.*